

ਵੀ ਲਿਟਰੇਚਰ ਫੰਡ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉ ਜੀ

ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਨੇ ਹਰ ਸਿੱਖ ਘਰ ਵਿਚ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਲਿਟਰੇਚਰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਰ ਮਹੀਨੇ 60,000 ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪਹਿਲੂ ਤੇ ਲਿਟਰੇਚਰ ਛਾਪ ਕੇ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਇਸ ਮਹਾਨ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਇਹ ਲਿਟਰੇਚਰ 100 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਸੈਂਕੜਾ ਭੇਜ ਕੇ ਵੀ ਮੰਗਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਗੁਰਬਾਣੀ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਸੰਬੰਧੀ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਲੇਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਿਰੋਲ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰਣ ਵਾਲਾ ਮੈਗਜ਼ੀਨ

(ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਵੱਖਰਾ ਵੱਖਰਾ ਛਪਣ ਵਾਲਾ)

ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ ਦਾ ਮਾਸਿਕ ਪੱਤਰ

ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ

ਦੇਸ਼ : 60 ਰੁ:

ਵਿਦੇਸ਼ : 600 ਰੁ:

ਸਿੱਖ ਫੁਲਵਾੜੀ

(SIKH PHULWARI)

ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ

ਦੇਸ਼ : 600 ਰੁ:

ਵਿਦੇਸ਼ : 6000 ਰੁ:

ਇਕ ਕਾਪੀ : 8 ਰੁਪਏ

ਹਰ ਘਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣਾ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਘਰ ਬੈਠੇ ਦੋ-ਸਾਲਾ ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਪੱਤਰ ਵਿਹਾਰ ਕੌਰਸ

ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਸਹੀ ਤੇ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਸ (ਫਾਰਮ, ਸਿਲੇਬਸ ਆਦਿ) 7 ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਡਾਕ-ਟਿਕਟਾਂ ਭੇਜ ਕੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪਤੇ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਉ।

ਮਾਇਆ ਭੇਜਣ ਦਾ ਪਤਾ :

SIKH MISSIONARY COLLEGE (REGD.)

1051/14, Field Ganj, Luchiana - 141 008. Phone : 0161-5021815

Delhi Sub-Office : C-135, Mansarovar Garden,

New Delhi-110015 Ph. : 011-25413986

Jalandhar Office : Kanwar Satnam Singh Charitable Complex,

Model House Road, Basti Sheikh, Jalandhar - 144 002. Ph. : 0181-2430547

Jammu Sub Office : 36, Gurudwara Singh Sabha Complex, Sector-2,

Guru Nanak Nagar, Jammu. Ph. : 0191-2439489

Website : www.sikhmissionarycollege.net

E-mail : smcludh@satyam.net.in

ਸਰਦਾਰੀ ਬੋਲਦੀ ਦਿੱਸੇ ਦਸਤਾਰ ਵਿਚੋਂ

—ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜਲੰਧਰ।

ਜਿਉਂਦੀਆਂ ਜਾਗਦੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸਿਫਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇਰਿਆਂ, ਆਪਣੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਤੇ ਪਰਵਾਨਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਤਾਜ਼ਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉੱਦਮ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਉੱਦਮ ਨਿਰਾ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖ ਕੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਉਸ ਕੌਮ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਦੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਤੱਕ ਵੱਸ ਜਾਏ। ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਯਾਦਗਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਸਰੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਚੂਨੇ ਤੇ ਇੱਟਾਂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਇਹ 'ਚਿੰਨ੍ਹ' ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਜਦੋਂ ਜਾ ਟਿਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੌਮੀ ਪਰਵਾਨਿਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਕੁਠਾਲੀ ਵਿਚ ਘੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਹਾਨ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਤੇ 'ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਬਰਕਤ ਹੈ ਕਿ ਅਨਪੜ੍ਹ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਉੱਚੇ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਚਿੰਨ੍ਹ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਤਹਿ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਕੌਮਾਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹਟਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਧਰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿਆਰ ਵੀ ਘਟਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਕੌਮ ਦੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਮੁਰਦਾ ਰੂਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਜ਼ਿੰਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਦਸਤਾਰ ਵੀ ਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਲੋਂ ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੋਇਆ ਮਹਾਨ ਧਾਰਮਿਕ 'ਚਿੰਨ੍ਹ' ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਅਜਿਹਾ 'ਚਿੰਨ੍ਹ' ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਹਰ ਸਿੱਖ ਫ਼ਖ਼ਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਚਿੰਨ੍ਹ ਉਸ ਲਈ ਸਿਰਫ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਦਾ ਤਾਜ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। **ਇਹ ਤਾਜ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲਾ ਫਿਰ ਸਰਦਾਰ ਬਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਜ਼ਿਹਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਘਰ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦਸਤਾਰ ਰੂਪੀ ਤਾਜ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਕੀਮਤ ਆਪਣੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰਾਂ, ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਆਪਾਵਾਰ ਕੇ ਤਾਰ ਦਿੱਤੀ**

ਹੈ। ਇਹ ਉਸ ਤਾਰੀ ਹੋਈ ਕੀਮਤ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ 'ਸਰਦਾਰ ਜੀ' ਕਹਿ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਤੇ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਸਤਾਰ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਸਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦਸਤਾਰ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਖ਼ਾਸ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਵੀ ਹਰੀ ਸਿੰਘ 'ਜਾਚਕ' ਨੇ ਇਸ ਭਾਵ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸਤਰਾਂ ਇਵੇਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ :

**ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਨੇ ਬਖਸ਼ੀ ਦਸਤਾਰ ਜਿਹੜੀ,
ਸਾਡੇ ਸਿਰਾਂ ਦਾ ਤਾਜ ਏ ਖਾਲਸਾ ਜੀ।
ਲਹੂ ਭਿੱਜੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦੇ,
ਸਾਡੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਰਾਜ ਇਹ ਖਾਲਸਾ ਜੀ।
ਸਾਡੀ ਆਨ ਇਹ ਤਾਂ, ਸਾਡੀ ਸ਼ਾਨ ਇਹੋ,
ਸਾਡੀ ਪੰਥਕ ਆਵਾਜ਼ ਇਹ ਖਾਲਸਾ ਜੀ।
ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਖਾਸ ਦਰਸ਼ਨ,
ਸੋਹਣੇ ਸਜੇ ਹੋਏ ਸਿੰਘ ਸਰਦਾਰ ਵਿਚੋਂ,
ਲੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਏ ਇਕੱਲਾ,
ਸਰਦਾਰੀ ਬੋਲਦੀ ਦਿੱਸੇ ਦਸਤਾਰ ਵਿਚੋਂ।**

ਉਪਰਲੀਆਂ ਕਾਵਿ ਪੰਗਤੀਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦਸਤਾਰ ਸਿੱਖ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀਅਤ, ਧਰਮ ਤੇ ਇੱਜ਼ਤ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਡਾ: ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੈਂਕੜੇ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਵਿਚ ਦਸਤਾਰ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਗੜੀ ਭਾਵੇਂ ਹੋਰ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਤੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਦੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਇਸਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਮੱਤ ਅੰਦਰ ਦਸਤਾਰ ਤਾਂ ਇਕ ਨਾ-ਬਦਲਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਅਟੁੱਟ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਸੋਹਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੋਹਰ ਰੂਪੀ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਸਿੱਖ, ਬਿਨਾਂ ਦਸਤਾਰ ਤੋਂ ਇਕ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਬੁੱਤ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ।" ਦਸਤਾਰ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਸਿੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਹੀ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਵੇਲੇ ਨੌਥ ਮੱਲ ਤੇ ਅਬਦੁੱਲਾ ਢਾਡੀ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀ ਜੋ ਵਾਰ ਲਿਖੀ ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦਸਤਾਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ :

**ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਬੱਧੀਆਂ, ਇਕ ਮੀਰ ਦੀ ਇਕ ਪੀਰ ਦੀ।
ਇਕ ਅਜ਼ਮਤ ਦੀ, ਇਕ ਰਾਜ ਦੀ, ਇਕ ਰਾਖੀ ਕਰੇ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ।
ਹਿੰਮਤ ਬਾਗਾਂ ਕੋਟ ਗੜ੍ਹ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬਲਖ ਬਖੀਰ ਦੀ।**

**ਕਟਕ ਸਿਪਾਹੀ ਨੀਲ ਨਲ ਮਾਰ ਦੁਸ਼ਟਾ ਕਰੇ ਤਗੀਰ ਜੀ।
ਪੱਗ ਤੇਰੀ, ਕੀ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੀ।**

ਰਹਿਤਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਉਣ ਤੇ ਫਬਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

ਕੰਘਾ ਦੋਨਉਂ ਵਕਤ ਕਰ, ਪਾਗ ਚੁਨਹਿ ਕਰ ਬਾਂਧਈ।

ਸਿੱਖ ਵਾਸਤੇ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਸਤਾਰ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਜਾਏ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਪੇਚ ਪੇਚ ਕਰਕੇ ਉਤਾਰੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਟੋਪੀ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਟੋਪੀ ਨੁਮਾ ਦਸਤਾਰ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਲਈ ਦਸਤਾਰ ਦੀ ਬੰਦਸ਼ ਤਾਂ ਏਨੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣ ਵੇਲੇ, ਆਰਾਮ ਕਰਦਿਆਂ, ਬੈਠਿਆਂ ਵੀ ਦਸਤਾਰ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ।

ਭਾ: ਦਿਲਗੀਰ ਸਿੱਖ ਦੀ ਦਸਤਾਰ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :

“ਦਸਤਾਰ ਜਾਂ ਪੱਗ ਸਿੱਖ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀਅਤ, ਮਜ਼ਹਬ, ਇੱਜ਼ਤ ਦਾ ਮੁਜੱਸਮਾ ਹੈ। ਪੱਗ ਦਾ ਉਤਰਨਾ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਕ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੂਜੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਪੱਗ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਾ ਪਾਵੇ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ ‘**ਤਨਖਾਹੀਆ**’ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦਾ ਸੋਸ਼ਲ ਬਾਈਕਾਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਹਿਤਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਦੀ ਪੱਗ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਉਣਾ ਵੱਡਾ ਗੁਨਾਹ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਚੌਧਰੀ ਝੂਠੀ ਸ਼ੋਹਰਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿੱਜੀ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਉਤਾਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਪੱਗਾਂ ਲਾਹੁਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਚੌਧਰੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਦਸਤਾਰ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ-ਜਹਿਦ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਇੰਨੀ ਜਦੋਂ-ਜਹਿਦ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਦਸਤਾਰਾਂ ਸਜਾਉਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਹੱਕ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਮਹਾਨ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ‘ਮਾਂਡਲ ਕੇਸ’ ਵਿਚ ਜਦੋਂ-ਜਹਿਦ ਦੀ ਅਰੰਭਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਕੇਸ ਉੱਥੇ ‘ਹਾਊਸ ਆਫ ਲਾਰਡਜ਼’ ਤੱਕ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਪੱਗ ਵਾਸਤੇ ਤੇ ਲੋਹ ਟੋਪ (ਹੈਲਮੇਟ) ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਕਈ ਵੱਡੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਚਲਾਉਣੀਆਂ ਪਈਆਂ। ਨਾਰਵੇ, ਸਵੀਡਨ ਵਿਚ ਵੀ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਮੋਰਚੇ ਲਗਾਏ ਗਏ। ਸੰਨ 1989-90 ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਮੋਰਚਾ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਲਾਉਣਾ ਪਿਆ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਿਲ ਹੋਈ।” ਇਹਨਾਂ ਕਾਮਯਾਬੀਆਂ ਤੋਂ ਇਕ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਉਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸਦੀ ਹੋਂਦ

ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਵੀ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਦਸਤਾਰ ਤਾਂ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਤਾਂ ਹੀ ਸਜੇਗੀ ਜੇ ਕੇਸ ਹੋਣਗੇ। ਦਸਤਾਰ ਤੇ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗੂੜ੍ਹਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੇਸ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੋਹਰ ਹਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਦਸਤਾਰ ਸਿੱਖ ਦੇ ਸੀਸ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹਸਤੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਸਿੱਖ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਹੈ, ਮਾਣ ਹੈ। ਇਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜਿਉਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਸਿੱਖ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਹੈ, ਆਨ ਹੈ ਤੇ ਈਮਾਨ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਕਵੀ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਵਾਸੂ) ਨੇ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

**ਸਾਬਤ ਸੂਰਤ ਸੁਹਣੀ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ,
ਆਪ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕਿਰਦਾਰ ਵਿਚੋਂ।
ਸਿੱਖੀ ਚਮਕਦੀ ਤੇਰੀ ਨੁਹਾਰ ਵਿਚੋਂ,
ਸਿੱਖੀ ਬੋਲਦੀ ਤੇਰੀ ਦਸਤਾਰ ਵਿਚੋਂ।**

ਦਸਤਾਰ ਤਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੋਇਆ ਪਿਆਰ ਹੈ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਇਕਰਾਰ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੋਇਆ ਦੀਨ-ਦੁਨੀ ਦਾ ਤਾਜ ਹੈ। ਇਹ ਸਿੱਖ ਦੀ ਰੂਹ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਹੈ। ਇਹ ਸਿੱਖ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਹੋਂਦ ਹੈ ਤੇ ਨਿਆਰੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਜਾਮਨ ਹੈ। ਦਸਤਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਿੱਖ, ਸਿੱਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਹਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਸਰਦਾਰੀ ਦੀ। ਕਵੀ ਨੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

**ਇਹ ਦਸਤਾਰ ਨਹੀਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਜਾਣੀ,
ਤੋਫਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਲੇ ਇਕਰਾਰ ਜਾਣੀਂ।
ਇਹਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਖਾਣ ਜਾਣੀਂ।
ਇਹਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜਾਣੀਂ।
ਇਹਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਨ ਤੇ ਸ਼ਾਨ ਜਾਣੀਂ,
ਗੁੰਬਦ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉੱਚਾ ਸਤਿਕਾਰ ਜਾਣੀਂ।
ਇਹ ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦਾ ਤਾਜ ਜਾਣੀਂ,
ਮੋਹਰ ਗੁਰੂ ਦੀ, ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਸਾਰ ਜਾਣੀਂ।
ਇਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਰੂਹ ਤੇ ਆਤਮਾ ਹੈ,
ਇਹਦੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖ ਸਦਾਅ ਸਕਦਾ।
ਇਹ ਸਿੱਖ ਦਾ ਪਰਤੱਖ ਸਰੂਪ ਹੈ ਵੇ,
ਇਹਦੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖ ਕਹਾ ਸਕਦਾ।**

ਦਸਤਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੋ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਗੌਰਵਮਈ ਵਿਰਸੇ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਿੱਖ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਦਾ ਪੁਰਾ ਹੈ ਅਤੇ

ਸਿੱਖ ਦੀ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੀ ਤੇ ਉੱਚੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਬੂਤ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਸਜੀਆਂ ਦਸਤਾਰਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੀ ਹਨ ਉਹ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀਆਂ ਪਗੜੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਪੂਰਾ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਉਤਾਰਦੇ ਸਨ। ਮੁਹਸਨ ਫ਼ਾਨੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਵੀ ਸਿੱਖ ਦੂਜੇ ਦੀ ਦਸਤਾਰ ਨਹੀਂ ਉਤਾਰਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦਿਆਂ ਮੁਹਸਨ ਫ਼ਾਨੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੜਦਿਆਂ ਲੜਦਿਆਂ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਅੰਦਰ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਦਸਤਾਰ ਉਤਰ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਵਾਰ ਰੋਕ ਕੇ ਆਖਦੇ, ਭਲੇਮਾਣਸ! ਆਪਣੀ ਦਸਤਾਰ ਸੰਭਾਲ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਇੱਜ਼ਤ ਉਤਾਰਨ ਲਈ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਮੇਰੀ ਲੜਾਈ ਕੇਵਲ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਹੈ। ਮੌਲਵੀ ਬੂਟੇ ਸ਼ਾਹ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤ ਤਵਾਰੀਖ਼-ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਖ਼ੂਬ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਕਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਕਾਫ਼ਲਿਆਂ ਤੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਤੋਂ ਪਗੜੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲਾਹੀਆਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਦੁਪੱਟਿਆਂ ਤੇ ਗਹਿਣੇ ਆਦਿ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਬੂਟੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਇਹ ਲਿਖਤ ਸਾਬਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਦਸਤਾਰ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਸਤਕਾਰਦੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਸਜੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਬੱਝੀ ਹੋਵੇ।

ਦਸਤਾਰ ਤੇ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀ ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਇਕ ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਨਾਬਾਲਗ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਇਸ ਸ਼ਰਤ ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਜਦ ਤੱਕ ਇਹ ਬਾਲਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਇਸਦੀ ਪਾਲਣਾ ਪੋਸ਼ਣਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਕਦੇ ਵੀ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਂ ਜਿੰਦਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਸੰਨ 1849 ਈ: ਵਿਚ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਸਮਾਪਤ ਕਰਕੇ ਨਾਬਾਲਗ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਨੇਪਾਲ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਦੋਨੋਂ ਮਾਂ-ਪੁੱਤਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਨਾ ਸਕਣ। ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾਂ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਤੜਪਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਇਸ ਤੜਪ ਅੰਦਰ ਹੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਜੋਤ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਉਧਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਿਥੀ ਚਾਲ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸਾਈ ਸਕੂਲ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪਾਲਣਾ ਪੋਸ਼ਣਾ ਇਸਾਈ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਲੱਗੀ। ਆਖਿਰ ਉਹ ਹੀ ਹੋਇਆ ਜੋ ਅੰਗਰੇਜ਼

ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੇਸ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਸਾਈ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪੱਕਾ ਇਸਾਈ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਸੰਨ 1861 ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਲਕੱਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਮਾਂ ਜਿੰਦਾਂ ਨੇਪਾਲ ਤੋਂ ਮਿਲਣ ਲਈ ਕਲਕੱਤੇ ਆਈ। ਦੋਨਾਂ ਮਾਂ-ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਉਹ ਘੜੀ ਵੀ ਆ ਗਈ। ਅੰਨ੍ਹੀ ਮਹਾਰਾਣੀ ਨੇ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ ‘ਪੁੱਤਰ ਦਲੀਪ’ ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਮਿੱਠੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ‘ਮਾਂ’ ਸ਼ਬਦ ਕਹੇ। ਅੰਨ੍ਹੀ ਮਾਂ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਗਲਵਕੜੀ ਵਿਚ ਲਿਆ, ਉਸਨੂੰ ਅਸੀਸਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਰੱਜ ਕੇ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਪਿਆਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਮਾਂ ਦਾ ਹੱਥ ਅਚਨਚੇਤ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਅਜਿਹਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਤੜਕ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਹਟ ਗਈ ਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਚੱਲਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਤੇ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਦਲੀਪ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਛੂਹ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣਦੀ ਹਾਂ। ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵਾਸਤੇ ਪਾਏ ਤੇ ਕਿਹਾ ਮਾਂ, ਮੈਂ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਹੀ ਹਾਂ। ਮਾਂ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਪਾਈਆਂ, ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਕੋਸਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਰਾਜ ਭਾਗ ਖੁੱਸ ਜਾਣ ਤੇ ਕੋਈ ਮਾਨਸਿਕ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਪਰ ਦਲੀਪ ਤੇਰੀ ਸਿੱਖੀ ਜਾਣ ਨਾਲ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਲੁੱਟ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਲੀਰੇ ਲੀਰੇ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਕਾਸ਼! ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦਿਨ ਦੇਖਣਾ ਨਸੀਬ ਨਾ ਹੁੰਦਾ। ਚੰਗਾ ਸੀ ਮੇਰਾ ਤੇਰਾ ਮਿਲਾਪ ਹੀ ਨਾ ਹੁੰਦਾ।

ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਮਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਸਮਝ ਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਮਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਵੀ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ। ਮਾਂ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇ ਕਿ ਮੈਂ ਫਿਰ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਵਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਕੇਸ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਰਾਜ ਭਾਗ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਪਿਆਰੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਦਸਤਾਰ ਰੂਪੀ ਤਾਜ ਨੂੰ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹਰ ਵੇਲੇ ਤੜਪਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮਾਂ-ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਇਸ ਮਿਲਣੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਨੂੰ ਕਵੀ ਜਾਚਕ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

**ਵਿਫੜੀ ਜਿੰਦਾਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਦਲੀਪ ਮਿਲਿਆ,
ਧਾਹਾਂ ਮਾਰ ਸੀ ਰੋਈ ਮਜਬੂਰ ਮਾਤਾ।
ਜੁੜਾ ਪੁੱਤ ਦੇ ਸਿਰ ਨਾ ਵੇਖ ਕੇ ਤੇ,
ਹੋ ਗਈ ਟੁੱਟ ਕੇ ਚਕਨਾ ਚੂਰ ਮਾਤਾ।
ਅੱਗੋਂ ਕਿਹਾ ਉਸ ਮਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਫੜ ਕੇ,
ਫਰੰਗੀ ਕੀਤਾ ਏ ਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਮਾਤਾ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਸਜੁੰ ਮੈਂ ਸਿੰਘ ਪੂਰਾ,
ਸਹੁੰ ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇਰੇ ਹਜ਼ੂਰ ਮਾਤਾ।**

ਇਸ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਦਾ ਭਾਵ ਸਿਰਫ ਇਹ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਲਈ ਕੇਸ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਹਵਾ ਤੇ ਪਾਣੀ। ਕੇਸ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਸਿੱਖ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਮੌਤ ਹੈ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਹੀਂ। ਕਲਗੀਧਰ ਪਿਤਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਰਬੰਸ ਵਾਰ ਕੇ ਇਹ ਦਸਤਾਰ ਰੂਪੀ ਤਾਜ ਆਪਣੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਤੇ ਅਸੀਸਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ਮੇਰੇ ਇਸ ਖਾਸ ਰੂਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖੀਂ। ਇਸ ਸੋਹਣੇ ਦਸਤਾਰ ਵਾਲੇ ਰੂਪ ਵਿਚੋਂ ਤੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ। ਪਰ ਅੱਜ ਬੇਸਮਝੀ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣੇ ਗੌਰਵਮਈ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਹੋ ਕੇ, ਗੁਮਰਾਹ ਹੋ ਕੇ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਅਲਪ ਬੁੱਧੀ ਕਾਰਨ ਧੜਾਧੜ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਕੇਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦਸਤਾਰ ਕਿੱਥੇ ਸਜੇਗੀ? ਅੱਜ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਦੀ ਸੂਚਕ ਦਸਤਾਰ ਵੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਲੋਪ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਤਿਤਪੁਣੇ ਦੀ ਝੁੱਲ ਰਹੀ ਹਨੇਰੀ ਨੇ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਖਿੜੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਬਾਗ ਨੂੰ ਅੱਜ ਉਜਾੜ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਤੋਂ 40-50 ਸਾਲ ਪਹਿਲੇ ਮਾਵਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਦਸਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁੰਮਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸੁਹਣੀ ਦਸਤਾਰ ਤੇ ਮਾਣ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਅੱਜ ਉਹ ਮਾਵਾਂ ਵੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣਾ ਬੋਝ ਸਮਝਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਯਾਸ਼ੀ ਕਰਨ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਕਿੱਟੀ ਤੇ ਕਾਕਟੇਲ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚ ਮਜ਼ੇ ਲੈਣ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਹਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ ਕਿਵੇਂ ਸੁਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸਿਧਾਂਤਗੀਣ ਟੀ. ਵੀ. ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਤੇ ਸਿੱਖ-ਵਿਰੋਧੀ ਸਾਹਿਤ ਨੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਉਂਝ ਵੀ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਨਫ਼ਰਤ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਇਸ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਟਕ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਤੇ ਸੋਚ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੇਸ ਵਿਹੁਣੇ ਰੋਡੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਰਿਵਾਜ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਤੇ ਹੋਂਦ ਲਈ ਵੱਡਾ ਖਤਰਾ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਿਵਾਜ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖ ਦੀ ਮੋਹਰ ਕੇਸ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਏ, ਸਿਰ ਦਾ ਤਾਜ ਦਸਤਾਰ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸਿੱਖ ਦੇ ਗੌਰਵ ਨੂੰ, ਅਣਖ, ਮਾਣ ਤੇ ਫਿਰ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਹੀ ਅਲੋਪ ਕਰ ਜਾਏਗਾ। ਨੌਜਵਾਨੋਂ! ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪਸਰ ਗਈਆਂ ਬੇਪ੍ਰਤੀਤੀਆਂ, ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਧਰਮ ਤੋਂ ਹੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਨੇ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਗਹਿਰੀ ਸੱਟ ਮਾਰੀ ਹੋਵੇ। ਕੁਰਸੀ! ਕੁਰਸੀ!! ਕੁਰਸੀ!!! ਦੀ ਭੁੱਖ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਮਖੌਲ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਵੀਰਿਓ! ਜੇ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹੋ, ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਅਸਲ ਰੂਪ ਇਹ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਲੋਕ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਡਰਾਮੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਧਿਆਨ ਤਾਂ

ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ, ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਜਾਂ ਜਥੇਦਾਰੀ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਹੀ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੈ। ਦੌਲਤ ਕਮਾਉਣਾ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਨਾ ਤਾਂ ਅਪਣਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਖਿਆਲ ਕਰਿਓ ਨੌਜਵਾਨੋਂ! ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅੰਗ ਵਿਚ ਖਰਾਬੀ ਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕੱਟ ਥੋੜ੍ਹਾ ਦਈਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਤੇ ਸਾਡੇ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿਰ ਮੂੰਹ ਮੁਨਾ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਜਾਣਾ ਬੁਜ਼ਦਿਲੀ ਹੈ, ਵੀਰਿਓ ਬਹਾਦਰੀ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਖੂਨ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਅਣਖ ਤੇ ਗ਼ੈਰਤ ਭਰੀ ਹੈ, ਗੁਲਾਮੀ ਨਹੀਂ। ਸੂਰਮਿਆਂ, ਬਹਾਦਰਾਂ ਨੂੰ ਗਫ਼ਲਤ ਦੀ ਨੀਂਦ ਸੌਣਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕਵਿ ਨੇ ਠੀਕ ਹੀ ਤਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

**ਏਡੀ ਲੰਮੀ ਨੀਂਦਰ ਨਾ ਸ਼ੇਰਾਂ ਤਾਈਂ ਚੰਗੀ ਹੁੰਦੀ,
ਜਾਗ! ਜਾਗ!! ਖ਼ਾਲਸਾ ਤਿਆਗ ਇਹ ਖੁਮਾਰੀਆਂ।
ਦੇ ਦੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਲਈ ਸਿੱਖੀ,
ਹੱਥੀਂ ਲਾ ਉਜਾੜ ਨਾ, ਇਹ ਕੇਸਰ ਕਿਆਰੀਆਂ।
ਭੁੱਲ ਨ ਬਚਨ ਤੂੰ ਇਹ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ,
ਤਬ ਲਗ ਤੇਜ, ਜਬ ਸੂਰਤਾਂ ਨਿਆਰੀਆਂ।
ਸਾਂਭ ਸਿੱਖੀ ਵੇਸ਼ ਸੁਹਣੇ ਕੇਸ ਹੋ ਤਿਆਰ ਸਿੰਘਾ,
ਰੱਖ ਗੁਰੂ ਯਾਦ ਜਿਸ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਸਰਦਾਰੀਆਂ।**

ਬੱਸ ਹੋਰ ਕੀ ਕਹਾਂ ਦਿਲ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਵਿਚੋਂ ਕੌਮ ਦੇ ਵਾਰਸੋ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਾਸਤਾ ਹੀ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਸਿੱਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਲ ਵੇਖ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਕੌਮ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਹੋ। ਭਵਿੱਖ ਤੇ ਮਾਣ ਤਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸੁਹਣਾ ਹੋਵੇ। ਸੋਹਣਿਓ! ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਦਸਤਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਰੂਪ ਹੀ ਕੌਮ ਦੇ ਚੰਗੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਆਸ ਬੰਨ੍ਹਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਪੂਰਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡਾ ਇਖਲਾਕੀ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਇਖਲਾਕੀ ਫ਼ਰਜ਼ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਸਮਝੋਗੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਗੌਰਵਮਈ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਸੰਭਾਲੋਗੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਹੋਰ ਬੁਲੰਦੀਆਂ ਵੱਲ ਵੀ ਲੈ ਜਾਓਗੇ ਅਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਕਵੀ ਦੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਸਦਾ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ :

**ਦਸਤਾਰ ਆਈ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਰੂਪ ਲੈ ਕੇ,
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਦੇ ਦੇਵੀ ਆਵੇਸ਼ ਅੰਦਰ।
ਰੂਪ ਬਖਸ਼ਿਆ ਗੁਰੂ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ,
ਬਾਹਰ ਸਜੀ ਦਸਤਾਰ ਤੇ ਕੇਸ ਅੰਦਰ।** ○

ਦਸਤਾਰ

—ਸ: ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ (U. K.)

ਗੱਲ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਹੈ, ਕੁਝ ਪੁਰਾਣੀ ਵੀ ਹੈ, ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਡੀਟ੍ਰਾਇਟ (ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਸਟੇਟ) ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਇਕ ਗੋਰੇ ਦੇ (ਜੋ ਸਿੱਖ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ), ਦਸਤਾਰ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਨੇਤਰ ਸੱਜਲ ਹੋ ਗਏ। ਉਸ ਦਾ ਭਾਸ਼ਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਸੀ ਵੀ ਕੇਵਲ 5-7 ਮਿੰਟਾਂ ਦਾ।

ਸਰਦਾਰੀ ਦਾ ਤਾਜ

ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ, “ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਮਨ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਰੋਮ-ਰੋਮ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ— ਇਹ ਕੇਵਲ ਦਸਤਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੋਇਆ ਤਾਜ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਹਿਨ ਕੇ ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਰਸੇ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਮੇਰੀ ਸਰਦਾਰੀ ਦਾ ਇਹ ਤਾਜ ਕੋਈ ਬੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ਨੇ ਇਸ ਤਾਜ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੀਮਤ ਆਪਣੇ ਚਾਰ ਬੱਚਿਆਂ, ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ, ਬੇਅੰਤ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਆਪਾ ਵਾਰ ਕੇ ਤਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਜ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆ, ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਖੋਹਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਮੈਂ ਵਾਰਿਸ ਹਾਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ‘ਸਰਦਾਰ ਜੀ’ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਮਿਸਟਰ ਸਿੰਘ (ਸ਼ੇਰ) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਦੋਵੇਂ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਵਾਬ ਸਰਹਿੰਦ ਨੇ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਤਿਆਗ ਕੇ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਣਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ 6 ਤੇ 8 ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸਦੀ ਕੀਮਤ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਸ਼ਟ ਝੱਲਦੇ ਹੋਏ ਜ਼ਿੰਦਾ ਨੀਹਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣੇ ਜਾਣਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ‘ਦਸਤਾਰ’ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗੀ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਦੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਪੂਰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਥਿੜਕੇ ਨਹੀਂ ਸਨ।

ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਲੂਣਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, “ਮੈਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਦੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਤਾਜ ਨੂੰ ਲਾਹ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਬੇਤਾਜ’ ਹੋ ਕੇ ਗਲੀਆਂ-ਬਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਰੁਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਨਾ-ਸਮਝੀ ਹੈ।

ਦੂਜਾ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਢਿੱਲ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਲਾਸ਼ਾਨੀ ਵਿਰਸੇ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਤਾਂ ਵਿਰਸੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਆਪ ਜਾਣੂ ਹੋਵੇ ਤੇ ਸੰਭਾਲ ਕਰੇ।

ਹੰਝੂ ਭਰੇ ਨੇਤਰ

ਮੈਂ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ ਸਭ ਵਲ ਵੇਖਿਆ— ਦਸਤਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਦਸਤਾਰਾਂ ਵਾਲੇ, ਸਭ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭਿੱਜੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਅਥਰੂ ਪੂਝ ਰਹੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ, “ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਤਾਜ ਵਿਰਸੇ ਵਿੱਚ ਬਿਨਾਂ ਕੀਮਤ ਤਾਰੇ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਭੈਣ-ਭਾਈ ਪਰਿਵਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਇਸ ਤਾਜ ਦੀ ਭੋਟਾ ਭੁਲਾਉ ਨਾ, ਤਾਜ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ‘ਤੇ ਸਜਾ ਕੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਬਣੋ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਗੇ ਲਾਸ਼ਾਨੀ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਕਹਾਉਣ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਣੋ। ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰੋ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇਹ ਜਾਨ ਨਾਲੋਂ ਪਿਆਰੀ, ਵਿਰਾਸਤ ਸੰਭਾਲੋ। ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪਰ੍ਹੇ ਸੁੱਟ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ-ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਨਾ ਹੋਵੋ।”

ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਅਰਦਾਸ

“ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੇ ਧਰਮ ਹੇਤ ਸੀਸ ਦਿੱਤੇ, ਬੰਦ-ਬੰਦ ਕਟਾਏ, ਖੋਪਰੀਆਂ ਲੁਹਾਈਆਂ, ਚਰਖੀਆਂ ‘ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ, ਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਚਿਰਾਏ ਗਏ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹਾਰਿਆ, ਸਿੱਖੀ ਕੇਸਾਂ ਸੁਆਸਾਂ ਨਾਲ ਨਿਭਾਈ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ, ਖਾਲਸਾ ਜੀ! ਬੋਲੋ ਜੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ!”

ਇਹ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਦੋਵੇਂ ਵੇਲੇ ਯਾਦ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿੱਖ ਕਹਾ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣਾ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ— ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖੋਪਰੀ ਲੁਹਾਈ ਪਰ ਕੇਸ ਕਤਲ ਕਰਵਾਉਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ। ਪਿਤਾ, ਪੁੱਤਰ, ਭਾਈ ਸੁਬੋਗ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਬਹੁਤ ਆਦਰ-ਮਾਣ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਤੇ ਸੁੱਖਾਂ ਬਦਲੇ ਸਿੱਖੀ ਤਿਆਗਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਉਹ ਚਰਖੜੀਆਂ ‘ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਤੂੰਬਾ-ਤੂੰਬਾ ਤਾਂ ਹੋ ਗਏ ਪਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗਿਆ।

ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਵੀ ਗੱਲ ਦੱਸਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਪੁਲੀਸ ਅਫਸਰ ਦੀ ਦਸਤਾਰ

ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਪੁਲੀਸ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਪਾਸ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਇਕ ਸਿੱਖ ਨੇ ਵਰਦੀ ਪਾਉਣ ਲਈ ਟੋਪੀ ਦੀ ਥਾਂ ਦਸਤਾਰ ਦੀ ਹੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ‘ਤੇ ਪੱਕਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਧਰਮ “ਸਿੱਖੀ ਕੇਸਾਂ ਸਵਾਸਾਂ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਣਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਟੋਪੀ ਨਹੀਂ, ਦਸਤਾਰ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।” ਪੁਲੀਸ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਇਹ ਇਕ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਬਣ ਗਈ। ਅਖੀਰ ਕੇਸ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਪਾਸ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰ ਕੇ ਦਸਤਾਰ ਦੇਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪੁਲੀਸ ਅਫਸਰ

ਲਈ ਵਰਦੀ ਟੋਪੀ ਦੀ ਥਾਂ ਦਸਤਾਰ ਦੇਣਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਕੁਝ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਕੇਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਪੁਰਾਤਨ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਵਰਦੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰੇ। ਇਹ ਯੂਨੀਫਾਰਮ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈ, ਜੇਕਰ ਇਕ ਅਫਸਰ ਟੋਪੀ ਪਾਵੇ ਤੇ ਦੂਜਾ ਦਸਤਾਰ ਬੰਨ੍ਹੇ? ਯੂਨੀਫਾਰਮ ਦਾ ਭਾਵ ਹੀ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋਣਾ ਹੈ।

ਇਸ ਬਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਬਹਿਸ ਛਿੜ ਪਈ। ਇਕ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਦਸਤਾਰ ਜਾਂ ਟੋਪੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਜੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਪੁਲੀਸ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੁਲੀਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਵਰਦੀ ਪਾਵੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੌਕਰੀ 'ਤੇ ਲੱਗ ਜਾਵੇ।

ਕਿਸੇ ਗੋਰੇ ਨੇ ਹੀ ਦਸਤਾਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ—ਜਦੋਂ ਕੌਲੂ Crown (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਨੂੰ) ਬਹਾਦਰ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵਰਦੀ ਬਦਲੀ ਗਈ ਸੀ। ਹੋਟ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸਤਾਰ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਦਸਤਾਰ ਸਮੇਤ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਲੈਤ (ਲੰਡਨ) ਸੰਦ ਕੇ ਸਲਾਮੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਦਸਤਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਹੋਟ ਪਾਇਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਤੋਪਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅੱਜ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਪੁਲੀਸ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਧੱਕਾ ਕਿਉਂ? ਕੇਸ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਸਿੱਖ ਦੇ ਧਰਮ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ, ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਵਰਦੀ ਵਿਚ ਦਸਤਾਰ ਦੇਣੀ ਹੀ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਈ ਗਈ। ਉਸ ਸਿੱਖ ਦੀ ਦਸਤਾਰ ਸਮੇਤ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫੋਟੋ ਛਪੀ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਡਾਵਾਂ-ਡੋਲ ਅਤੇ ਦੁਚਿੱਤਪਨ ਤੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋਈ। ਧੰਨ ਹਨ ਇਹ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਨਿਮਰਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਸਾਂ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹੋਰਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਰਾਹ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਦਸਤਾਰ ਸਮੇਤ ਪੁਲੀਸ ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਪਾਸ ਕਰ ਲਈ ਹੈ।

ਇਕ ਅਸਹਿ ਦਰਦ

ਕਿੰਨਾ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਬੱਚੇ ਬਿਨਾਂ ਦਸਤਾਰ ਦੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਵੇਖ ਕੇ! ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਵੋ! ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਮਹਿੰਗੇ ਮੁੱਲ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ!

ਸਿਰ ਢੱਕ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਚੰਗੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੀ ਵੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਇਕ ਕੈਂਪ 'ਤੇ ਬੱਚੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀ ਪੀੜਾ ਨੇ ਅੱਖੀਆਂ ਵਿਚ ਅਥਰੂ ਲਿਆ ਦਿੱਤੇ ਜਦੋਂ ਇਕ ਟੀਚਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਤੁਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਜੇ ਕਿਸੇ ਟੀਚਰ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਚੁੰਨੀ ਵੇਖਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਲਾਹ ਕੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, “ਟੀਚਰ ਨੂੰ ਮਾਡਰਨ ਲੱਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।”

ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਭੇਡ ਚਾਲ। ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣੀ, ਪਰ ਦੂਜੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੀ ਸਿਆਣਪ ਮੰਨਣੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ, ਸਿਰ ਢੱਕੋ। ਤੁਹਾਡੀ ਭੇਡ ਚਾਲ ਸਿਰ ਨੰਗਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਤੁਹਾਡਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਭੇਡ ਬਣਨਾ ਹੈ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਆਣੀ ਸ਼ੇਰ ਬੱਚੀ?

ਦਸਤਾਰ ਜਾਨ ਨਾਲੋਂ ਪਿਆਰੀ

ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਇਕ ਸਿੱਖ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਡਿਗਰੀ (Ph.D.) ਪਾਸ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਵਿਚ ਉੱਤਰ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਦੀ ਡੀਨ (Dean of Faculty) ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਡਾਕਟਰ ਸਿੰਘ, ਤੇਰੀ ਦਾਹੜੀ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਦੇਖ ਕੇ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਸਥਾ ਰੱਖਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀ ਦੇ ਖਰਚੇ ਦੇ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਸਮਝਾ ਸਕੇ ਕਿ ਕੇਸ ਦਾਹੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਦਸਤਾਰ ਲਾਹੁਣ ਵਿਚ ਦੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਨਾ ਕਰੇ।”

ਉਸ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, “ਧੰਨਵਾਦ ਹੈ ਤੁਹਾਡਾ ਮੈਡਮ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਤਾਰ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਪਿਆਰੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਫੈਸਰੀ ਬਦਲੇ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।”

ਘਰ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਆ ਕੇ ਉਸ ਦਿਨ ਦੀ ਡਾਕ ਵੇਖੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ—

“ਐ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਤੇਰਾ ਧੰਨਵਾਦ ਹੈ। ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਵਿਚੋਂ ਪਾਸ ਹੋਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦਿੱਤੀ।”

ਉਸ ਨੂੰ ਯੂ. ਐਨ. ਓ. ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਮਾਣ-ਸਤਿਕਾਰ ਵਾਲੀ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ ਤੋਂ ਦਸਤਾਰ ਤੇ ਕੇਸਾਂ ਸਮੇਤ ਗੀਟਾਇਰ ਹੋ ਕੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ।

ਉਹ ਲੇਖਕ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਮਿੱਤਰ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਨਾਲ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਹੀ ਡੋਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।”

ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਅਸਾਂ ਸਮੂਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਹਿਤ! ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਤਾਜ ਲਈ ਇਤਨੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਗੌਰਵ ਨਾਲ ਪਹਿਨੀਏ। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਕੋਈ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਧਨ-ਦੌਲਤ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਇੱਜ਼ਤ ਸਤਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਭੇਡ-ਚਾਲ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹ ਕੇ ਗੁਆਉਣਾ ਪਾਪ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ-ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਾਜ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪਹਿਨਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਕੇ ਵੇਖੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋਈ ਹੈ! ਕੋਈ ਵੀ ਸਿੱਖ ਇਸ ਤਾਜ ਨੂੰ ਲਾਹ ਕੇ ਨਾ ਸੁੱਟੇ। ਧਿਆਨ ਧਰੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਦਸਤਾਰ ਰੂਪੀ ਤਾਜ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਹੈ।

**“ਜੇ ਤਖਤ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਤਾਜ ਨਹੀਂ; ਤਾਂ ਕਿੰਗ ਨਹੀਂ।
ਜੇ ਕੇਸ ਨਹੀਂ, ਦਸਤਾਰ ਨਹੀਂ; ਤਾਂ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ।”**